

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПІДРУЧНИКІВ „ОСНОВИ ХРИСТІАНСЬКОЇ ЕТИКИ” ДЛЯ 5-6 КЛАСІВ ЗОШ

У статті проаналізовано методологічні засади підручників „Основи християнської етики” для 5-6 класів. Подано аналіз підходів, принципів та методів, які закладені у підручниках.

Ключові слова: основи християнської етики, підхід, принцип, метод.

ZHUKOVSKY V.M. METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TEXTBOOKS “ FOUNDATIONS OF CHRISTIAN ETHICS” FOR THE PUPILS OF the 5th-6th GRADES

The article deals with the analyses of the textbooks “ Foundations of Christian ethics for the 5-6 grades. Approaches, principles and methods are analyzed.

Keywords: Christian ethics, textbooks, approach, principle, method.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими та практичними завданнями. Ключовим завданням сучасної загальноосвітньої школи є духовно-моральне виховання. Для реалізації цього завдання з початку 90-х років ХХ ст. у західних, а пізніше в інших регіонах України розпочалося викладання курсів духовно-морального спрямування. Центральне місце серед них зайняв курс „Основи християнської етики”.

Як відомо, успіх викладання кожного навчального предмета значною мірою залежить від його навчально-методичного забезпечення. На початку 90-х років ХХ ст. кожний регіон і вчитель християнської етики намагалися розв’язати цю проблему самостійно, оскільки не було підручників, які б були рекомендовані для усієї української школи. Посібники, якими користувалися у той час учителі, носили регіональний характер, мали слабку методологічну основу, не відповідали сучасним поліграфічним та санітарним вимогам, мали

невеликий тираж, частина з них носили виражений конфесійний характер. А головне, що ці навчально-методичні матеріали не мали грифу МОН України, а значить мали обмежену географію використання. Зважаючи на значний виховний і світоглядний потенціал курсу „Основи християнської етики”, потрібно було створити такі підручники, які б відповідали сучасним вимогам і могли задовольнити рекомендації МОН України, учителів, учнів, батьків, а також не були конфесійно заангажованими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор. Одним з наукових осередків, де розпочалася розв’язуватися проблема підготовки навчально-методичного забезпечення з курсу „Основи християнської етики” став Національний університет „Острозька академія”. Для підготовки нових підручників з основ християнської етики для 5-6 класів було використано досвід низки авторів (Огірко О., Николин М., Добош Г., Калашник А., Саннікова Т. та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Для розробки підручника з курсу „Основи християнської етики” необхідно було розробити науково-методологічні засади, які лягли б в його основу: мету і завдання, наукові підходи, принципи, методи, структуру, які б відповідали цільовим завданням курсу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз методологічних засад та структури підручників з основ християнської етики для 5-6 класів ЗОШ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Формулювання методологічних засад підручника з курсу „Основи християнської етики” витікає із цілей навчання цього предмета. Курс «Основи християнської етики» в школі не є вченням віри, не включає релігійні обряди, не ставить за мету залучення учнів до певної конфесії. Викладання цього предмета передбачає виховання в учнів поваги до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань; здатності громадян до співжиття в українському суспільстві; ознайомлення школярів з засадами християнської моралі як основи загальнолюдських цінностей; ознайомлення учнів із християнськими моральними цінностями: істини, благочестя, добра, любові, краси, гідності, обов’язку, совісті, честі; формування свідомої та відповідальної особистості молодій людині на основі християнських духовних, моральних та культурних цінностей; створення належних морально-етичних умов для самопізнання і самореалізації.

Методологічною основою процесу навчання основ християнської етики є низка наукових підходів, принципів, форм та методів, які допомагають належним чином підготувати засоби навчання. Усі ці наукові підходи, принципи, форми і методи знаходяться у тісному діалектичному зв'язку. Так, підходи конкретизуються у принципах, принципи реалізуються у певних формах через відповідні методи. Найголовнішими з підходів навчання основ християнської етики є аксіологічний, соціокультурний, культурологічний, особистісний, діяльнісний і комунікативний. Аксіологічний підхід до навчання основ християнської етики передбачає засвоєння учнями християнських моральних цінностей, які подані у 10-ти заповідях, 2-х заповідях любові, у Нагірній проповіді Ісуса Христа, у заповіді, яка називається „золотим правилом”, у посланнях святих апостолів, що пояснюються у працях Отців Церкви та здійснюються у живому досвіді Церкви. Культурологічний та соціокультурний підходи у свою чергу мають на меті, з одного боку, сприймати учня як спадкоємця і носія вітчизняної та світової культури, яка має глибоке християнське коріння, а з іншого, підготовку школяра до життя у сучасному соціумі, якому притаманне як посилення національної самоідентифікації українців, так посилення глобалізаційних процесів. Особистісний підхід передбачає сприйняття кожного школяра як унікальну особистість, творіння Боже, яке має реалізувати задум Творця, усвідомлення, сприйняття і взаємодію учителя з учнем як суб'єктів навчання. Діяльнісний підхід має за мету таку побудову процесу навчання основ християнської етики, яка б активізувала навчальні зусилля школяра через ігрову, навчальну й комунікативну діяльність, виконання практичних завдань-проектів тощо. І нарешті, комунікативний підхід, передбачає організацію взаємодії між учасниками спілкування на основі християнських моральних цінностей.

Основними загальнопедагогічними принципами, на яких ґрунтується процес навчання християнської етики у 5-6 класах, є принципи наочності, доступності і посильності, наступності, свідомості, міцності, системності, комплексності та інтегрованості, практичної цілеспрямованості, зв'язку навчання з життям і суспільної спрямованості, активності та виховання особистості в діяльності і спілкуванні та інші

Принцип наочності у процесі навчання основ християнської етики передбачає створення відповідних умов для чуттєвого сприйняття Біблійного матеріалу через переважно візуальну та слухову наочність. Використовуючи наочність, учитель християнської етики не повинен занадто деталізувати біблійний матеріал (наприклад, зображення створення світу). Наочність, яка використовується на уроці, повинна бути високохудожньою. Не допускається наочність, яка може зобразити Творця у непривабливому чи карикатурному вигляді. Не слід під час інсценізації виконувати роль Бога. Голос при необхідності має звучати за кадром, за сценою.

Для реалізації принципу наочності у підручниках з християнської етики для учнів 5-6 класів були використані кольорові репродукції ікон і

картин кращих художників, фотографії, малюнки, відповідна верстка навчального матеріалу.

Принципи доступності, посиленості і наступності вимагають ретельного визначення обсягу навчального матеріалу і його характеру з урахуванням віку і рівня підготовки учнів, щоб завдання, які ставляться перед школярами, були їм зрозумілими. У підручниках з основ християнської етики для 5-6 класів ці принципи реалізуються з допомогою використання тлумачного словничка, який подається на кожному уроці і передбачає пояснення невідомих або маловідомих для учнів понять; ключового біблійного вірша, у якому в синтезованій формі подається головна ідея уроку; вступний текст, що актуалізує відомий для учнів матеріал і готує до сприйняття нового матеріалу, адаптовану до вікових особливостей учнів біблійну історію, оповідання морального змісту, що дозволяють на яскравих прикладах пояснити учням важливі моральні істини; передтекстові і післятекстові завдання, які допомагають учням глибше проникнути у зміст запропонованих на уроці оповідань.

Принципи свідомості, активності і міцності передбачають належне засвоєння християнських цінностей для їх застосування у повсякденному житті і реалізується на уроці християнської етики з допомогою матеріалу для читання (вступний текст, біблійна історія, оповідання морального змісту), завдань для усвідомлення моральних істин (запитання, завдання для парної та групової роботи), завдання для практичного застосування вивченого на уроці (домашні завдання, проекти).

Принципи зв'язку навчання з життям, суспільного спрямування навчання зобов'язують педагога не лише розкривати учням біблійні моральні принципи і подавати для їх ілюстрації відповідні місця з Біблії, підкріплюючи розповідь біблійними сюжетами, але й пояснювати, як відповідні моральні цінності використовуються у повсякденному житті і як можуть застосовуватись конкретним учнем. Ці принципи у підручниках реалізуються з допомогою завдань для обговорення відповідних ситуацій, ігрових прийомів, реалізації проектів, допомоги тим, хто її потребує.

Принцип виховання особистості в діяльності і спілкуванні, вимагає у процесі викладання християнської етики організувати різноманітну навчальну, ігрову, комунікативну, проектну діяльність учнів, їх спілкування і передбачає у підручниках відповідні завдання.

Крім загальнодидактичних принципів у процесі навчання основ християнської етики використовуються **спеціальні принципи** навчання: принципи біблійної основи навчання, теоцентризму, міжконфесійності, толерантності до релігійних особливостей, добровільності у виборі предмету.

Принцип біблійної основи навчання передбачає, що ключовим моментом навчання є християнські моральні цінності, подані у Біблії, спільні

для всіх християнських конфесій. У підручниках для реалізації цього принципу подаються біблійні вірші, адаптовані біблійні історії. **Принцип міжконфесійного характеру навчання**, толерантного ставлення до учнів з різними релігійними поглядами скеровує учителя й учня на вивчення спільних для всіх християнських конфесій моральних цінностей. Пропаганда окремої конфесії в тій чи іншій мірі не допускається. Зміст підручників для 5-6 класів міжконфесійний, узгоджений з представниками різних християнських конфесій. Принцип толерантності передбачає відповідне ставлення до представників різних конфесій, а також невіруючих, людей з різними переконаннями.

Підходи і принципи навчання основ християнської етики у процесі викладання реалізуються у відповідних формах і з допомогою низки методів навчання. Основними формами навчальної діяльності на уроках християнської етики є фронтальна, парна, групова, а також ігрова.

Важливими є методи навчальної діяльності. Так, метод **розповіді** передбачає виклад учителем або учнем біблійного, художнього або іншого матеріалу, який має морально-повчальний зміст. Для розповіді характерна яскравість характеристик, наявність фактів, явищ, конкретність, емоційність, динамічність. Цей метод реалізується у процесі розповіді біблійних історій, історій з суспільного життя, особистого життя учня, художньої літератури. Передбачається використання додаткових джерел інформації; понятійний апарат розповіді і її змістовне наповнення повинні відповідати рівню знань учнів та можливостям їх сприйняття. **Пояснення** має на меті аналіз, тлумачення й доказ різних положень навчального матеріалу морально-етичного характеру шляхом розкриття причинно-наслідкових та інших зв'язків і закономірностей. Цей метод поєднується на уроці з описом, бесідою, демонстрацією; пояснення здійснюється на основі принципу доступності на відповідному емоційному і динамічному рівні. **Бесіда**, як форма спілкування, у процесі якої учитель, спираючись на наявні в учнів знання і досвід, користуючись запитаннями підводить учнів до розуміння і засвоєння нових знань, до повторення і перевірки знання навчального матеріалу, до певних висновків; до бесіди можуть залучатися увесь клас, група або окремі учні; може актуалізувати відомий учням матеріал, а також підводити до отримання нових знань. Підручник містить багатий матеріал для бесід на морально-етичні теми, а також вміщує передтекстові і післятекстові завдання, ситуації, запитання. **Демонстрування** та **ілюстрування**, має на меті показ наочних об'єктів – реальних предметів або їх зображень. Ефективність залежить від правильного вибору об'єктів

демонстрування, а також від уміння учителя поєднати смислове пояснення з демонстрацією наочного об'єкта; вибраний предмет демонстрування та ілюстрування повинен відповідати певним естетичним вимогам у відповідності до теми і мети уроку. З цією метою у підручнику вміщено репродукції ікон, картин, малюнки і фотографії.

Підходи, принципи, форми та методи процесу викладання основ християнської етики в ЗОШ зумовили відповідну структуру підручників. Підручник з основ християнської етики для 5-6 класів розпочинається темою уроку. Тема знаходить своє відображення у біблійному вірші. Далі учням пропонується план уроку у формі риторичних запитань. Хід уроку розпочинається вступним текстом, головним завданням якого є підготувати учнів до сприйняття нового матеріалу. Вступний текст продовжується біблійною історією, яка супроводжується передтекстовими та післятекстовими завданнями. Зміст біблійної історії продовжує конкретизуватися в оповіданні духовно-морально змісту, взятого зазвичай з художньої літератури або спадщини видатних педагогів. Завершується урок завданнями, які пропонують низку практичних ситуацій для обговорення. Подальші завдання передбачають самостійну роботу учня, поглиблення його знань, а також використання вивчених моральних істин у повсякденному житті.

Висновки з дослідження. Таким чином підготовлені підручники з основ християнської етики для 5-6 класів ЗОШ ґрунтуються на сучасних підходах, принципах і методах. У них закладені відповідні до віку учнів форми і методи роботи для досягнення поставлених цілей.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Навчально-методичне забезпечення учнів з основ християнської етики в ЗОШ не обмежується лише підручником. До його складу входить також хрестоматія, зошит для учня, посібник для духовної музики і співу. Аналіз цих компонентів навчально-методичного комплексу стануть предметом аналізу наступної статті.

Використана література:

1. Програма для учнів 5-6 кл. загальноосвітніх навч. закл. – К.: «Літера ЛТД», 2006. – 16 с.

2. Основи християнської етики. 5 клас. Підручник / В.М.Жуковський, Н.М.Лахман, Т.В.Саннікова, С.В.Филипчук, О.Я.Гаврисюк, М.М.Николин. – к.: Літера ЛТД, 2008. – 224 с.

3. Основи християнської етики. 6 клас. Підручник / В.М.Жуковський, Н.М.Лахман, С.В.Филипчук, М.М.Николин. – К.: Літера ЛТД, 2009. -- 192 с.